

SECTION 5. MUSEOLOGY. HISTORICAL STUDIES

DOI: 10.46299/ISG.2024.MONO.PED.1.5.1

5.1 Постать К. Трильовського у суспільно-політичних процесах на західноукраїнських землях (кінець XIX – перша половина XX ст.)

Сучасний етап розвитку історичної науки в Україні дає можливість звернутися до вивчення життя та діяльності осіб, які були організаторами українського національного руху та учасниками боротьби за Українську державу. Однак одним із важливих завдань сучасної історичної науки є дослідження не лише життєвого шляху персоналій, а й змісту їх професійної діяльності та її впливу на суспільно-політичні процеси. В такому контексті ми розглядаємо і постать К. Трильовського, який увійшов в історію насамперед як громадський діяч і організатор січового-стрілецького руху, з діяльністю якого були пов'язані найвідоміші події українського життя початку XX ст.

Аналізуючи останні дослідження і публікації з даної проблеми, слід зазначити про відсутність ґрунтовних наукових праць. З огляду на національно-патріотичний зміст діяльності громадського діяча, дана проблема, не була дослідженою в радянський період.

В. Глаголюк зазначає, що прізвище цього громадсько – політичного діяча, не говорячи вже про його політичну діяльність, рідко згадується у підручниках з історії України, а тому К.Трильовському повинно бути приділено більше уваги в українській історії [168, с.98]

К. Трильовський народився 6 травня 1864 року в селі Богутині Золочівського повіту в сім'ї греко-католицького священика Йосифа Трильовського, який згодом перейняв парохію в Будиліві на Снятинщині. До гімназії ходив спочатку в Золочеві, а потім у Коломиї. В гімназії він організував таємний гурток і бібліотеку [169, с.139]. Вищу освіту здобув на юридичному факультеті Чернівецького, а згодом Львівського університетів [170, с. 3]. У 1894 році захистив докторську дисертацію в Кракові, а через кілька місяців у Львові

склав адвокатський іспит та відкрив правниче бюро в Коломиї яке пізніше переніс до Яблунева.

Ще студентом К. Трильовський вступає до Русько-Української Радикальної партії. Тут сформувались його ідейно-політичні погляди та визначився напрямок подальшого життєвого шляху. Незабаром молодий правник стає одним із найдіяльніших і найпопулярніших лідерів партії. На сьомому з'їзді РУРП наприкінці жовтня 1898 року його разом з Іваном Франком і Михайлом Павликом обирають до її Головної Управи [171, с. 87-88].

У міжвоєнний період галицький громадський діяч Матвій Стахів зазначав, що соціалісти-радикали "проорали всю галицьку землю, і вона поволі стала родючою до українського національного руху" [171, с.72].

Визначальний вплив на формування світогляду К. Трильовського ще в дитинстві справили Шевченків "Кобзар". Саме під впливом Великого Кобзаря він захоплюється славним історичним минулим українського народу періоду козацької доби. Суттєвий вплив на формування його політичних та правових поглядів мав і Михайло Драгоманов. Саме тому політична та громадська діяльність К. Трильовського тісно пов'язана зі створеною в 1890 р. під ідейним впливом М.Драгоманова українською радикальною партією. За словами самого К. Трильовського, він був "завзятим Драгоманівцем" [172, с.18].

У середині 1890-х років К. Трильовський був прихильником поглядів, які висловлював у своїй книжці "Ukraina irredenta" Юліан Бачинський (вони виходили за рамки політичної думки Михайла Драгоманова). "Трильовський писав відкритим текстом, аналізуючи погляди Драгоманова щодо української самостійності:[Драгоманов]мав у цьому питанні досить неоднозначні погляди, радше прямо заявляв, що не може собі уявити України без зв'язку з іншими російськими провінціями... Однак він бажав якнайширшої регіональної автономії, що означало фактично політичну самостійність русько-українського народу[173, с.207]. К.Трильовський, як активний член української радикальної партії завзято підтримував закріплення ідеї самостійності України в програмних документах партії на конгресі 1895 р.

Поява у дискусії молодого покоління радикалів вимог політичної незалежності Русі-України мало велике значення для всього тодішнього українського національного руху. Це був важливий етап на шляху швидкого дозрівання й самовизначення українського населення Галичини в середині 1890-х рр. [173, с. 207]

Формуючись як діяч ліворадикального напрямку, К. Трильовський головним своїм завданням вбачав в організації галицького селянства. Долаючи неосвіченість, інертність та національну несвідомість українського селянства, він спрямував свою діяльність на становлення його, як політичного чинника. “Поza браком політичної освіти походить у більшості нашого селянства та сумна проява, котру треба назвати політичною безхарактерністю... Нам треба партій![174, с.4] ”

На виборах до галицького Сейму, які проходили у 1895 році, К. Трильовський не отримав мандату. Але відзначився активною пропагандистською роботою серед селянства, про що писали в своїх звітах до намісника старости та львівська дирекція поліції. [175, ф.146.оп.7-а.-спр.38.арк.1-30].

Проведена робота дала свої результати – популярність радикальної партії та самого К. Трильовського стрімко зростала. Радикальну партію на Покутті та Гуцульщині часто ототожнювали з К. Трильовським. Коломийський повіт став місцем активної діяльності радикальної партії, яка проводилась в рамках товариства “Народна Воля”, що було засноване у 1893 році. Її першим головою обрали І. Франка, секретарем -К.Трильовського, скарбником – М. Павлика. Товариство “Народна Воля”, в середині червня 1894 року нараховувала 685 членів. [176, ф.146.оп.4.спр.7653-а]

Проводячи не втомну політичну діяльність К. Трильовський, водночас, активно займався культурно-просвітницькою та господарсько-організаторською діяльністю. В 1884 р. К.Трильовський був одним із засновників читальні “Просвіти” в с. Карлові на Снятинщині, в 1896 р. – бібліотечного товариства “Наука” у Снятині. У 1904 році заснував відділення кооперативного товариства “Народна Спілка” на Покутті та Гуцульщині. В Яблуневі заснував кредитне

товариство, філію “Сільського господаря” та спілку для збуту худоби в Гвіздці, яку очолив Трачук Стефан.

У 1902 р. брав активну участь в організації селянських страйків. У 1905-1907 рр., агітуючи за загальне виборче право, він висунув гасла безоплатної передачі селянам усієї землі та боротьби з клерикалізмом.

Проте найвагомішим здобутком громадської діяльності К. Трильовського було створення “Січей”, мережа яких у першому десятилітті ХХ ст. охопила всю східну Галичину та Буковину.

Переконавшись, що український народ повинен активно боротися за своє національне визволення, К. Трильовський усвідомлював, що ця боротьба може мати не тільки мирні парламентські форми. З огляду на це, за його словами, для українського народу необхідно “себе й військово організувати”. А для цього “треба було також боротися проти т.зв. антимілітаристичного комплексу в народі, треба було старатися відновити старі козацько-визвольні традиції, вивчити народ найголовніших військових вправ!..” [172, с.18]. Важливо також, щоб “народ полюбив військові вправи, не з приязни до Австрії, але з уваги на далеке майбутнє...” [172, с.19].

З цією метою треба було створити товариство, яке б взяло на себе виконання такого завдання. Однак дістати дозвіл на утворення парамілітарного товариства від тогочасної крайової адміністрації було більш ніж проблематичним. Так, Галицьке намісництво не затвердило поданий зимою 1900 році, К. Трильовським та селянином Д.Соляничем, статут “Січі” в с. Усті (Покуття), мотивуючи свої дії, тим що попередньо потрібно отримати окремий дозвіл на носіння товариських відзнак. Оскільки ж намісник Галичини А.Потоцький проводив відверто пропольську політику, то такий дозвіл українці, зрозуміло, отримати не могли. Через три місяці К. Трильовський все ж домігся затвердження статуту для “Січі” в іншому Покутському селі Завалля [177, с.265]. Саме там 5 травня 1900 року відбулись збори, у яких, як згадував пізніше Микола Угрин Безгрішний [178, с.34], брала участь незначна кількість селян, декілька міщан та інтелігентів із сусіднього Снятина. Статут товариства “Січ” у Заваллі

був прийнятий рескриптом цісарського намісника від 8 березня 1900 року [173, с. 209].

Задекларовані як спортивно - протипожежні товариства, “Січі” ставили перед собою і політичні цілі. Вони виступали за загальне виборче право, за розширення мережі українських шкіл, приєдналися до боротьби за український університет у Львові. Це одразу ж викликало гоніння з боку крайової адміністрації. Крім постійних перешкод у реєстрації місцевих організацій, почались переслідування й арешти їхніх членів, репресії проти сільських громад. Як писав про ці події К. Трильовський “поляки боялися хлопської організації... та ще у таких формах... які вони вважали на свій виключний привілей... а найбільше їх дразнила назва “Січ” та назви січової старшини... у цьому вбачалася їм гайдамащина [172, с. 34]”.

Польська адміністрація переслідувала представників української інтелігенції, що сприяли січовому руху. Так, тільки у Снятинському і Косівському повітах втратили роботу більше 20 вчителів, які допомагали місцевим “Січам.” У відстоюванні їхніх прав у судах їм активно допомагали К. Трильовський, В. Стефаник, М. Лагодинський, І. Семанюк (Марко Черемшина). Завдяки їхнім старанням, велика кількість учителів була поновлена на своїх робочих місцях [177, с. 267].

Погрожували і самому К. Трильовському. Польська влада зінспірувала процес у якому К. Трильовського обвинувачено в тому, що на зборах “Січі” в Борщеві нахвалявся стати Руським королем, а неписьменного Яцка Войчука зробити своїм заступником [179, с. 28-29].

Великою заслугою “Січей” стало залучення до національного руху молодого покоління галицьких українців. Саме “Січі” стали тим формуванням де молодь знайшла вихід своїй бурхливій енергії, гартувала волю та дух. Виховній роботі з молоддю приділяв увагу “січовий Батько”- його помешкання в Коломиї стало своєрідним таємним політичним клубом, де Трильовський особисто приймав гімназійну та січову молодь у члени радикальної партії. [180, с. 50-52].

Члени “Січі” не тільки займались спортом та готували себе до боротьби з вогнем, а й проводили культурно-освітню діяльність. В статуті організації було записано, що “Січі” повинні боротися з неграмотністю, передплачувати часописи, купувати книжки для “Січової бібліотеки,” давати театральні вистави. “Січ” мала проводити боротьбу з пияцтвом, картярством, повинна засновувати крамниці, каси. Для боротьби з неграмотністю велися курси писання і читання. У деяких випадках запроваджено досить строгі принципи щодо неграмотних учасників. Член “Січі,” який за три місяці не зумів на середньому рівні писати і читати, був вилючений із організації [173, с.209]

Сучасники дорікали К. Трильовському та його партійним однодумцям за їхню “антирелігійність.” Кирило Трильовський з цього приводу писав: “Наша робота, як українських радикалів, ішла в 90-х роках в напрямі національного і класового освідомлення наших селянських мас і визволення їх зпід впливів дуже консервативного греко-католицького духовенства. Воно прямо гальмувало розвій могутніх сил, які в тих масах дрімали!” [172, с.13]. Очевидно, що значною мірою духовенство заслуговувало на такі докори, однак саме греко-католицьке духовенство було тим середовищем, з якого вийшла переважна більшість провідників українського політичного, економічного та культурного життя. Зрештою, і сам К. Трильовський був сином священика.

А проте, навіть не поділяючи поглядів греко-католицького духовенства, вважаючи його опанованим аристократизмом, українські політики радикального спрямування в Галичині прагнули дотримуватися толерантності та зваженості. Як зазначав К. Трильовський, прагнучи надати “Січам” антиклерикального характеру, він разом з тим “ніколи не виступав проти самої релігії! Під час зборів і віч ані я не виступав проти священиків, ані нікому не дозволяв на такі виступи!” [172, с.60].

Досвід, здобутий К.Трильовським у практичній роботі в радикальній партії, адвокатській практиці став основою для розгортання ним практичної діяльності та створенню парамілітарних сил у краї, що стали основою для формування національних військових з’єднань. К.Трильовський двічі подавав

проект статуту Українських Січових Стрільців на затвердження до Намісництва у Львові і двічі він був відхилений. В кінцевому результаті, “щоб таки добитися належного нам права, залишався єдиний вихід – предложити намісникові дослівний переклад статуту польського “Стшельца”, що стояв під командою Пілсудського. /.../ Отже, в імені Українського Січового Союзу вніс я втретє новий проект статуту товариства “Українські Січові Стрільці” і цим разом намісник Бобржинський мусів його прийняти, бо ж бачив перед собою статут польського “Стшельца” – в українській мові” [172, с. 51-52].

В період першої світової війни К. Трильовський активно працює над реорганізацією Українських Січових Стрільців в національну військову одиницю в структурі Австро - Угорської армії, працює в Боевій Управі .

Кульмінацією визвольних змагань галицьких українців першої чверті ХХ століття стало утворення Західно-Української Народної Республіки. На правах колишнього українського посла до австрійської Державної Ради К. Трильовський увійшов до законодавчого органу молодії республіки – Української Національної Ради, перші тижні перебувавши в складі її віденської делегації. Та напередодні листопадового зриву він повертається в Галичину[181, с. 18-19] й включається до активної праці по розбудові органів новоутвореної української держави і спрямовує свою діяльність на трансформацію УСС у бойові підрозділи Галицької Армії . З цього приводу він зазначав: “ Кожен нарід має свою державу, то вона дбає про його безпеку при помочі війська... Тому треба й нам організувати власну військову силу - зародок української армії.”[182, с. 287-288]. Саме тому “січовий Батько” одразу ж взявся за відновлення “Січей.” Для поширення січових ідей в середині листопада 1918 року, К. Трильовський заснував видавництво двотижневика “Січовий голос.” Власне, це був друкований орган Українського Січового Союзу. Редактором цього часопису став Я. Навчук, а згодом “січовий Батько”[183, с. 200].

К. Трильовський був одним із найактивніших промовців на засіданнях УНРади, як заступник голови Тіснішого Організаційного Комітету Окружної Національної Ради в Коломиї [184, с.3] він постійно відвідує міста й села

Покуття, виступає на вічах та зборах. Про роботу К. Трильовського у даній Раді, влучно висловлюється Л. Цегельський “Цікаво, що старі парламентаристи тільки зрідка брали участь в дебатах Ради. До слова рвались більше нові сили, а з політиків “зі стажем” найбільше говорили д-р Кирило Трильовський, Семен Вітикта та Безпалко” [185, с. 138].

Після окупації західноукраїнських земель Польщею К. Трильовський емігрує до Відня, де став членом Кодифікаційної комісії в уряді ЗУНР. Як представник селянсько – радикальної партії Східної Галичини К. Трильовський увійшов до Виконавчого комітету Всеукраїнської Національної Ради, створеної у Відні в січні 1921 року [186, с. 270-271]. Брав активну участь у громадсько - політичному житті української еміграції дописуючи до української преси США і Канади та видаючи календар “Запорожець.” Тоді, ж аби паралізувати вплив комуністів на українське робітництво, заснував у Відні робітничо - руханкове товариство “Січ,” із делегатами якого виїздив на Другу Міжнародну Робітничу Олімпіаду до Праги [172, с. 64]

У 1927 році К. Трильовський повертається в Україну і намагається відновити діяльність “Січей,” але відновити січовий рух у довоєнних масштабах не вдалося. На перешкоді стала польська адміністрація, яка в 1923 р. видала розпорядження вважати неіснуючими ті товариства, які до того часу офіційно не відновили своєї діяльності.

Після невдачі з утворенням нових “Січей” К. Трильовський більше не брав активної участі в політичному житті, хоча постійно цікавиться ним. Він переїхав до Гвіздця, де провадив адвокатську практику. У міжвоєнний час відновив також свою публіцистичну діяльність.

Переживши обшуки і допити НКВД, а також початок німецької окупації К. Трильовський 19 жовтня 1941 року помирає.

Отже, як ми бачимо К. Трильовський, на тлі суспільно-політичних процесів західноукраїнських земель кінця XIX – першої половини XX століття, став активним учасником українського національного життя. Громадсько – політична діяльність К. Трильовського була багатогранна та різноманітна.

Постать К. Трильовського можна характеризувати, як відомого політичного діяча, адвоката, депутата, журналіста та організатора січових товариств. К. Трильовський відіграв значну роль у пробудженні національної свідомості українського селянства і здобув велику популярність серед населення.